Pellervon taloustutkimus

Lisäselvitys
25.9.2023

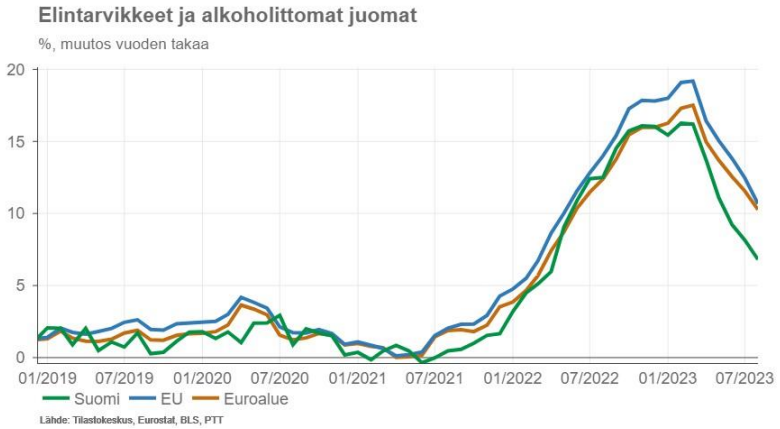
Pellervon taloustutkimus PTT:n lausunto eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunnalle

Lisäselvitys asiassa O 18/2023 vp Satotilanteen ja kustannuskehityksen vaikutukset maatiloilla

Maa- ja metsätalousvaliokunnan asiantuntijakuulemissa 22.9.2023 esitettiin kysymys liittyen siihen, kuinka pitkällä viiveellä kuluttajahinnat Suomessa nousivat (tai vastaavasti laskivat) suhteessa kustannusten nousuun ja miten tätä viivettä voi verrata kehitykseen muissa EU-maissa.

Ruuan kuluttajahinnat (elintarvikkeet ja alkoholittomat) juomat nousivat Suomessa 10,5 prosenttia vuonna 2022 verrattuna edelliseen vuoteen. Hintojen nousua nähtiin kaikissa tuoteryhmissä. Vähemmän jalostettujen elintarvikkeiden hinnat nousivat nopeammin kuin pidemmälle prosessoitujen elintarvikkeiden hinnat. Euro-alueella ruuan hinnan nousu viime vuonna oli keskimäärin samaa tasoa, 10,5 prosenttia, EU:ssa keskimäärin hinnat nousivat 11,9 prosenttia.

Ruuan hinta lähti Euroopassa hieman nopeammin nousuun kuin Suomessa jo syksyllä 2021 (Kuva 1). Suomessa ruuan hinta nousi hieman viiveellä EU:hun nähden. Suomessa myöskään vuosimuutokset eivät käyneet niin korkealla kuin EU:ssa keskimäärin. On kuitenkin hyvä huomioida, että EU:ssa ruuan hintakehityksessä on ollut vaihtelua eri maiden välillä, mikä vaikuttaa maiden välisiin suhteellisiin hintatasoihin. Esimerkiksi Baltian maissa ruuan hinta on noussut enemmän kuin Suomessa, jolloin hintaero Suomen ja esimerkiksi Viron välillä on kaventunut. Ruuan hintojen nousun laantuessa ruokainflaatio näyttäisi tällä hetkellä maltillistuvan Suomessa nopeammin kuin EU:ssa.

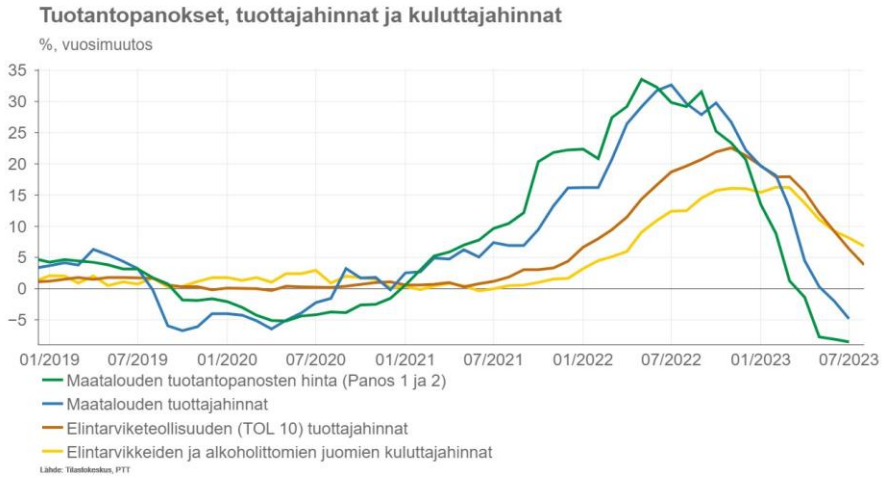
Kuva 1. Elintarvikkeiden ja alkoholittomien juomien vuosimuutos verrattuna vuoden takaiseen, %.

Suomessa kustannusten nousu on siirtynyt viiveellä elintarvikkeiden kuluttajahintoihin (Kuva 2). Maatalouden keskeisten tuotantopanosten kustannukset (lannoitteet, energia ja rehut) lähtivät jyrkkään nousuun jo syksyllä 2021. Erityisesti lannoitteiden ja energian hintojen nousu voimistui Venäjän aloittaessa hyökkäyssodan Ukrainaan helmikuussa 2022. Viljojen maailmanmarkkinahinnat nousivat merkittävästi, ja tämä heijastui viljan hintoihin Suomessa. Myös kotieläintalouden tuottajahinnat lähtivät nousuun, kun raaka-ainetta jalostava teollisuus reagoi maatalouden tuotantopanosten kustannusten nousuun.

Kustannusten nousu näkyi myös elintarvikkeita jalostavassa teollisuudessa. Tuottajahintojen nostaminen nosti elintarviketeollisuuden raaka-ainekustannuksia, mutta myös muiden tuotantopanosten kustannukset nousivat (ostot muilta elintarvikevalmistajilta ja muut raaka-aineet, komponentit, pakkausmateriaalit, logistiikka jne.). Jalostavan portaan kustannusten nousu näkyi teollisuuden tuottajahinnoissa (kuvassa punainen käyrä) merkittävästi vasta vuoden 2022 puolella, kun teollisuus onnistui kaupan kanssa käymissään neuvotteluissa nostamaan hintoja, mikä mahdollisti tuottajahintojen noston edelleen. Teollisuuden tuottajahintaindeksi mittaa kotimaisten tuottajien myymien tavaroiden keskimääräistä hintojen muutosta. Ruuan kuluttajahinnoissa tämä näkyi edelleen viiveellä; ruuan hinta alkoi tuntuvasti nousta vasta keväällä 2022.

Ruokaketjussa on useita portaita, ja kustannusten nousu on siirtynyt viiveellä kuluttajahintoihin, kun hintamuutoksista sovitaan ruokaketjun eri osissa. Hinnoista ja muista ehdoista sovitaan monessa kohtaa ruokaketjua (esim. tuotantopanokset – viljantuottajat – mylly – leipomot – kauppa – kuluttajat). On hyvä huomioida, että maatalousraaka-aineen osuus tuotteen kuluttajahinnasta vaihtelee tuotteittain, ja monissa pidemmälle jalostetuissa tuotteissa maatalousraaka-aineen osuus kustannusrakenteesta on hyvin pieni. Maataloustuotteiden hinnat selittävät siten vain osan ruuan hintavaihteluista.

Vielä elokuussa elintarviketeollisuuden tuottajahinnat (kuvassa punainen käyrä) nousivat vuodentakaisesta. Lisäksi elintarviketeollisuuden palkkasumma on kasvussa, ja korkojen nousu tuo lisäkuluja koko ketjussa. Elintarvikkeiden valmistuksen kustannustaso pysyy vielä verraten korkeana.

Kuva 2. Maatalouden tuotantopanokset, maatalouden tuottajahinnat, elintarviketeollisuuden tuottajahinnat ja elintarvikkeiden ja alkoholittomien juomien kuluttajahinnat, indeksien vuosimuutos, %.

Kustannusten siirtymistä kuluttajahintoihin (Suomi vs. EU) on mahdollista tarkastella ekonometrisin menetelmin, mutta tuoretta tutkimustietoa asiasta ei vielä ole. Ylipäätään ruuan hintakehitykseen ja ruokaketjun tulonmuodostuksesta tarvitaan syvällisemmin analysoitua tietoa kuin mitä tilastoja tarkastelemalla yleisellä tasolla nähdään. Tähän tarpeeseen on nyt käynnistetty Maatilatalouden kehittämisrahaston (Makera) rahoituksella tutkimushanke (2023–2025), jossa analysoidaan kokonaisvaltaisesti ruokaketjun toimivuuteen ja arvonmuodostukseen vaikuttavia tekijöitä. Hankekokonaisuudessa tarkastellaan mm. kustannusten hintasiirtymiä ruokaketjussa, globaalien markkinashokkien jälkeistä hintakehitystä, hintashokkien välittymistä kansainvälisiltä markkinoilta Suomeen sekä ruokaketjun rahavirtoja sekä hinta- ja kustannusrakenteita.

Hanketta toteuttavat yhdessä PTT (koordinaattori), Luke ja Reinu econ. Päärahoittaja Makeran lisäksi hanketta rahoittavat ETL, MTK ja PTY. Hankkeen käynnistymisestä kertova tiedote: https://www.ptt.fi/miten-raha-jakautuu-ja-arvo-muodostuu-suomalaisessa-ruokaketjussa-tutkijat-alkavat-selvittaa-ketjun-toimintaa-laajan-tilastoaineiston-avulla/

Tarkempaa tietoa maa- ja elintarviketalouden hintanäkymistä saatavilla 3.10.2023 julkaistavasta PTT:n maa- ja elintarviketalouden suhdanne-ennusteesta.

Lisätietoja:

Sari Forsman-Hugg, tutkimusjohtaja, puh. 0400 639 450, sari.forsman-hugg(at)ptt.fi
Päivi Kujala, vanhempi maatalousekonomisti, puh. 040 194 5184, paivi.kujala(at)ptt.fi